

Сучасна професійна кераміка

Починаючи розмову про сучасну професійну художню кераміку, слід насамперед уточнити, що йдеться про сукупність творів, виконаних у керамічних техніках і матеріалах митцями із спеціальною освітою. Зазначимо також: намагаючись аналізувати нинішній стан справ у цій царині, ніяким чином не можна уникнути історичного контексту. В свою чергу, екскурс у минуле буде неможливим без хоча б побіжного з'ясування взаємовпливів професійної кераміки та інших різновидів мистецтва, зокрема образотворчих.

Крім того, розглядаючи будь-яке явище сьогодення, мусимо враховувати те, що воно зазнало надзвичайно принципівих і докорінних перемін, які відбулися в українському мистецтві на зламі тисячоліть. Саме ці переміни й спонукають до перегляду багатьох усталених раніше цінностей, визначають систему нових орієнтирів та пріоритетів. В аспекті сказаного, оцінюючи реальну ситуацію з позицій сьогодення, можемо з упевненістю констатувати, що професійній кераміці судилося відіграти особливу роль в історії українського мистецтва другої половини XX — початку XXI ст. На те були вагомі причини, зумовлені насамперед існуючою ситуацією в культурно-мистецьких сферах.

Специфічне обличчя української професійної кераміки нині формує низка важливих факторів. Одним із головних є її причетність не лише до проблем ужиткового мистецтва й дизайну, а й значною мірою — до загальних питань образотворчого мистецтва. В більшості випадків цей фактор відрізняє нашу професійну кераміку від зарубіжної.

Чому ж українська професійна кераміка настільки активно проникає в суміжні зони образотворчого мистецтва? Мусимо визнати, тут діють певні закономірні процеси. Виявляється, що в будь-яких умовах загальне поле творчої діяльності здатне демонструвати своєрідний принцип збереження енергії. За очевидної регламентації дії цієї енергії в одній ділянці відбуваються її «прориви» і в інших напрямках. Так сталося в радянський час, який тривав понад півстоліття та вніс істотні «корективи» в різні сфери людської діяльності. Експансія кераміки (і, до речі, не лише її, але й текстилю, декоративної пластики із скла, дерева чи металу) у сфери образотворчого мистецтва, й насамперед у скульптуру й живопис, поступово наростала, а згодом стала помітним явищем.

Основою соцреалізму були формотворчі принципи класичного мистецтва XIX ст., що остаточно розмежувало завдання живопису й скульптури. Таким чином, живописці займалися творенням барвистих ілюзій на площинах полотен, а скульптури практично не використовували колір. Ніяких «перехідних» форм тут не передбачалося. Разом з тим, історія світового мистецтва свідчить про те, що в усі часи були досить поширені

синтезовані форми кольоропластики. Саме таке неповторне, органічне та природне поєднання форми й кольору, а крім того, багатоманітних фактурних ефектів може дати нам кераміка.

На тлі тодішніх регламентованих правил розвитку живопису і скульптури спостерігаємо феноменальні зрушення в царинах, які за офіційним розподілом належали до декоративно-ужиткового мистецтва. Активне використання українськими художниками унікальних властивостей матеріалів, сміливі творчі пошуки та експерименти виявилися надзвичайно важливими для загального історичного процесу та безпосередньо причетними до збереження й розвитку споконвічних традицій поєднання об'ємної пластичної форми і кольору. Якщо українські майстри гобелену в радянський період вирішували чимало проблем живописно-графічного характеру, наближаючись іноді впритул до засад чистого абстракціонізму, то художники скла, дерева, металу та, насамперед, кераміки вільно оперували об'ємною формою, створюючи оригінальні просторові композиції, сповнені безкінечним розмаїттям барв і фактур. З нинішньої віддалі часу доходимо парадоксальної висновку, що дає підстави стверджувати — важливі події, в сенсі незаангажованого творчого процесу, відбувалися у період 60–80-х років минулого століття саме в «периферійних» сферах декоративно-ужиткового мистецтва.

Доробок київських кераміків Леоніда Богінського, Олександра Милонзорова, Петра Печорного, львів'ян Тараса Левківа, Романа Петрука, Зеновія Флінти, Ольги Безпалкі, Ярослави Мотики, Уляни Ярошевич, харків'ян Жанни Соловейової, Петра Мося і багатьох інших становить сьогодні вагоме надбання українського мистецтва другої половини XX ст. Коли врешті в Україні, як у будь-якій цивілізованій державі світу, будуть створені музеї мистецтва XX ст і сучасного мистецтва, їхня творчість, безумовно, займатиме гідне місце в експозиціях. Поряд із принциповою позицією художників-нонконформістів, творчість названих митців акумулювала значний обсяг творчої енергії й сприяла швидкому проходженню згаданих вище перемін на зламі тисячоліть.

Іншим прикметним фактором стало те, що, на відміну від образотворчого мистецтва, ідеологічні центри якого концентрувалися в столичних містах, головним осередком зародження й розвитку української професійної кераміки у другій половині XX — на початку XXI ст. став периферійний щодо тодішньої величезної союзної держави Львів. Проте тут немає нічого дивного. Потужна школа декоративно-ужиткового мистецтва існувала тут, починаючи з останньої чверті XIX ст., а в радянський час у місті, в новоствореному Львівському державному інституті прикладного й декоративного мистецтва, була заснована єдина в Україні у вищому навчальному закладі спеціалізована кафедра художньої кераміки. Її випускники працювали на багатьох керамічних підприємствах не лише

Килимок «Код». Т. Б. Левків. 1995. Фаянс. 60x60.
Carpet Code. T. B. Levkiv. 1995. Faience. 60x60.

Мотиви старого міста.
В. Д. Боднарчук. 1995.
Шамот, поливи, солі. h 70.
Motives of an Old Town.
V. D. Bodnarchuk. 1995.
Chamotte, glazes, salts. h 70.

України, але й усього колишнього СРСР. Художників-кераміків у Львові готував також спеціалізований відділ Училища прикладного та декоративного мистецтва ім. І. Труша.

Важливим підґрунтям розвитку у Львові професійної кераміки була наявність у цьому місті потужної матеріально-технічної бази — майстерень Експериментальної кераміко-скульптурної фабрики і Львівського керамічного заводу. В керамічному цеху фабрики відомий технолог і художник Іван Малишко розробив принципово нову, оригінальну та економічно вигідну технологію виготовлення поліхромних керамічних виробів з кам'яної маси, з використанням одного випалу.

Молоді випускники реально оцінювали можливість та перспективи. Їх творчі зацікавлення нерідко свідомо спрямовувалися в ділянки художньої кераміки. Достатньо хоча б згадати, що випускниками кафедри кераміки львівського інституту були такі видатні українські художники сьогодення, як Андрій Бокотей, Тарас Левків, Іван Марчук, Любомир Медвідь, Роман Петрук або Зеновій Флінта.

Незважаючи на те, що кераміка офіційно належала до декоративно-ужиткового мистецтва, ознаки утилітарності, тобто ужитковості в звичному термінологічному поєднанні «декоративно-ужиткове», в багатьох випадках ставали практично непомітними. Станкова виставкова кераміка стала звичним явищем на експозиціях різного рангу. Характерною була, зокрема, синхронізація місцевих подій з подібними явищами у Литві, Латвії та Естонії. Художники згаданих республік легко знаходили спільні інтереси з українськими митцями-кераміками у спеціалізованих всесоюзних творчих групах, які періодично формувалися в Дзінтарі (Латвія). Тут до них приєднувалися відомі кераміки з Москви, Києва та Ленінграда. Разом вони творили композиції для конкурсного відбору авторитетних і поважних комісій, з метою участі в найпрестижніших міжнародних конкурсах художньої кераміки у Валлорисі (Франція) та Фаенці (Італія).

Поступово і якомсь непомітно для контролюючих ідеологічних органів з питань розвитку культури й мистецтва в професійній художній кераміці сформувалася сфера потужних кольоропластичних експериментів, які на той час неможливо було здійснювати в станковому образотворчому мистецтві. Здобутки кераміків ставали помітними та насправді вражаючими. Яскравим підтвердженням сказаного є цикли виставок «Львівська кераміка» (1961, 1963, 1967, 1972 рр.), організовані за ініціативи кафедри художньої кераміки львівського інституту (завідувач кафедри — Юрій Лашук). Вони залучали багатьох провідних фахівців, і не лише з України. Звернімо, зокрема, увагу на те, якою прикметною й цілком актуальною сьогодні була назва першої з них — «Від Трипілля до сучасності». Такий сміливий і широкий погляд на давні й новітні традиції дав можливість виявити «стартові» позиції та основні напрямки розвитку професійної кераміки. На тлі названої виставки розгорнулася активна дискусія на тему специфіки й позитивних взаємовпливів професійного й народного мистецтва. На думку фахівців, у Львові формувалася «самостійна керамічна школа, що має загальні риси як з українським мистецтвом, так і з культурою інших країн, зокрема Угорщини, Чехословаччини і Польщі». Проекуючи тогочасну ситуацію на події сьогодення, цілком законним видається той факт, що переважаюча більшість випускників львівської мистецької школи представлена в найбільшому підрозділі унікального монографічного видання «Декоративне мистецтво України кінця ХХ століття: 200 імен», автор якого удостоєна Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка.

Своєрідним переломним моментом стала участь львів'ян у всесоюзних симпозиумах «Кераміка СРСР», що відбувалися у Вільнюсі в 1971 і 1975 рр. Тут їм вдалося, з одного боку, віднайти чимало колег-однодумців, з якими надалі підтримувалися постійні взаємовигідні контакти, з іншого — вони зуміли привернути увагу столичних (московських) організаційних структур, що мали можливість безпосередньо представляти радянське мистецтво за кордоном. До когорти львівських керамістів приєднався відомий київський митець Олександр Милозоров, який у наступні роки доклав чимало зусиль для розвитку професійної кераміки в столиці та єднання творчих зусиль українських художників-кераміків.

Успіхи українських митців стали помітними на міжнародних виставках. Так, першими побували на III Міжнародному бієнале художньої кераміки у Валлорисі (1972 р.) твори Тараса Левківа. А вже в 1986 р. оригінальна й досконала за технологією виконання праця Нелі Федчун «Скіфські баби» здобула в італійській Фаенці одну з найвищих нагород. До речі, далеко не випадковим у сенсі підтвердження високого авторитету української професійної кераміки є сам факт висунення в цьогорічні номінанти

Пробудження.

Ж. Г. Соловйова. 2001.
Глина, поливи, емалі. 49x47x22.

Awakening.

Zh. G. Solovyova. 2001.
Clay, glazes, enamels. 49x47x22.

Забуглений світ. В. М. Оврах. 2006.

Шамотна маса, поливи. 50x16, 20x17.

Lost World. V. M. Ovrakh. 2006.

Chamotte mass, glazes. 50x16, 20x17.

Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка відомих українських кераміків — Тараса Левківа і Романа Петрука.

Слід зазначити ще один важливий фактор. Творчість кераміків активно сприяла появі й поступовому утвердженню в українському мистецтві такого специфічного й «рятівного» для багатьох художників поняття — «декоративності». З певної віддалі часу можемо з упевненістю сказати, що саме завдяки йому вдалося ефективно зберігати певний місцевий колорит, розширювати неймовірно звужений офіційний діапазон формальних пошуків і неповторного індивідуального мистецького вираження. Прикметним можемо вважати і той факт, що риси «декоративності», віднайдені в кераміці, в наступні роки вдалося успішно «легалізувати» не лише в склі, текстилі, дереві та металі, але й, певною мірою, в «образотворчих» різновидах мистецтва, що яскраво проявилось в побутуванні таких штучно створених понять, як «декоративний живопис» і «декоративна скульптура».

Утвердившись як явище і позначивши високий рівень помітними здобутками, українська професійна кераміка, на жаль, сьогодні важко переживає процеси перемін. Важливими тут є насамперед два фактори. З одного боку, спостерігаємо повсюдне закриття в Україні керамічних фабрик і заводів, практичне та повне занедбання інтересів місцевих виробників. Складається враження, що сьогоднішній державі краще мати справу з іноземними підприємствами, що займаються виробництвом фарфору, фаянсу чи інших різновидів кераміки.

З іншого боку, цілком реальним є той факт, що в цілому декоративно-ужиткове мистецтво, а зокрема й кераміка, втрачають свою виняткову популярність. Адже остання значною мірою базувалася на обмеженнях, що існували в сферах образотворчого мистецтва. За умов реальної свободи, багатоманітності творчих підходів, швидкої адаптації сучасних мистецьких форм виразу, художня кераміка поступово перестає бути винятковою. Художникам уже немає потреби прикривати поняттям «декоративності» свої пошуки та експерименти. Таким чином у художню кераміку тепер ідуть працювати не ті, хто має труднощі з вітленням своїх задумів в інших царинах творчості, а лише фахівці-кераміки. До того ж, порівняно зі скульптурою, малярством і навіть графікою, художня кераміка поціновується значно нижче в існуючих на ранніх стадіях розвитку українських структурах арт-бізнесу та арт-менеджменту. Її унікальність та відмінність від західних аналогів поки що не визнана та не розрекламована належним чином. І все ж таки зберігаємо надію, що це — питання часу, тимчасове непорозуміння, синдром нездатності подати світові власні здобутки на тому рівні, на який вони заслуговують.

Орест Голубець,

доктор мистецтвознавства, професор
Львівської національної академії мистецтв

Modern professional ceramics

Starting to talk about the modern professional ceramics we have to specify that we are talking about the totality of works made with ceramic techniques and materials by artists with special education. Also it should be mentioned that attempting to analyze the present condition of affairs in this field of activity the historical context can be avoided in no way. In its turn the excursus into the past is impossible without just a passing clarifying of interplays of professional ceramics and other varieties of art especially of imitative arts.

Besides this while taking a view of any phenomenon of nowadays we must take into consideration that it has experienced extremely high-principled and fundamental changes which took place in Ukrainian art during the turning point of millenniums. Exactly these changes stimulate to revise many established values and they also indicate the system of new reference points and priorities. In this aspect and estimating the real situation from the point of view of nowadays we can surely state that the professional ceramics has to play a special role in the history of Ukrainian art of the second part of 20th c. — the beginning of 21st c. There were ponderable reasons for that specified first of all by the existing situation in the cultural-art spheres.

The peculiar countenance of Ukrainian professional ceramics is nowadays formed by the range of important factors. One of the main is its complicity not only to the problems of domestic art and also considerably to general questions of imitative art. In most of events this factor differs out our professional ceramics from the foreign one.

So, why Ukrainian professional ceramics is penetrating into adjacent zones of arts in so energetic way? We have to admit that definite logical processes are implicated into this. It turns out that in any conditions the general field of the creative activity is capable to demonstrate a peculiar principle of energy saving. Beyond the evident regulation of action of this energy in one area also there are such "inrushes" in other styles. It happened during the Soviet time which took over half a century of time and did its own essential "amendments" in different spheres of human activity. The expansion of ceramics (and by the way not only of it but also of textile, decorative plastic of glass, wood or metal) into the spheres of imitative art

and first of all into sculpture and painting has been gradually increasing and later became a visible phenomenon.

The basis of social realism was forming principles of the classical art of the 19th c. which finally delimited the aim of painting and sculpture. Thus painters were engaged in creating of colorful illusions on flats of canvases and in sculpture practically did not use color. There were no "transiting" forms there. Besides the history of the world art shows that in any time the synthesized forms of colored plastic were broadcasted. Ceramic can give us exactly such a unique, organic and natural combining of color and form and also different textured effects.

On the background of the regulated rules of development of painting and sculpture of that time we can observe extraordinary displacements in the fields which officially belonged to decorative-domestic art. The active using of unique properties of materials by Ukrainian artists, their courageous and creative searches and experiments turned out extremely important for general historical process and directly concerned in saving and development of primordial traditions of combining of volumed plastic form and color. If Ukrainian artists of tapestry during the Soviet period resolved a lot of problems of painting-graphic character sometimes drawing nearer to elements of exact abstractionism so masters of glass, wood, metal and first of all of ceramics could freely operate with volumed form creating unique dimensional compositions full of endless variety of colors and textures. From the present distance of time we can get a paradoxical conclusion which gives us reasons to assert that important events in the sphere of unengaged creative process took place in the period of 60–80s of the last century particularly in "peripheral" spheres of decorative-domestic art.

The works of Kyiv ceramists such as Leonid Bogynskiy, Oleksandr Mylovzorov, Petro Chorny, of Lviv ceramists such as Taras Levkiv, Roman Petruck, Zenoviya Flinta, Olga Bezpalkiv, Yaroslava Motycka, Ulyana Yaroshevich, of Kharkiv ceramists such as Zhanna Solovyova, Petro Mosya and many others form nowadays a ponderable acquisition of Ukrainian art of the second half of 20th c. When the museums of art of 20th c. and of modern art will be founded at last in Ukraine like in any other civilized country of the world their creative work will take undoubtedly a worthy place in expositions. On a level with the principle position of artists-nonconformists the creative work of the named artists has accumulated a considerable volume of the creative energy and assisted to the quick passing of the mentioned changes at the turning point of millenniums.

The other characteristic factor was that in contrast to imitative art with ideological centers of which has been concentrated in capitals, the main cell of formation and development of Ukrainian professional ceramics in the second half of 20th c. — at the beginning of 21st c. became the peripheral Lviv as regards to former Soviet capital. The powerful school of decorative-domestic art has existed there since the last quarter of 19th c. and in Soviet time there was founded the only in Ukraine specialized Department of Art Ceramics in just built Lviv State Institute of Applied and

Decorative Arts. Its graduates worked at many ceramic enterprises not only in Ukraine but also in the whole former USSR. In Lviv the specialized Department of the College of Applied and Decorative Arts named after I. Trush also trained artists-ceramists. An important background of the development of professional ceramics in Lviv was a presence of a material-technical base in this city such as workshops of the Experimental ceramic-sculpture factory and of Lviv Ceramic Plant. In the Ceramic Department of the plant a famous technologist and artist Ivan Malyshko worked out an essentially new, unique and efficient technology of producing of polychrome ceramic wares of stone works with the using of one blast.

The young graduates soberly evaluated their opportunities and perspectives. Their creative interests often consciously were directed to the fields of the art ceramics. Just enough to remember that the graduates of the Department of Ceramics of Lviv Institute were such outstanding Ukrainian artists of nowadays as Andriy Bockotey, Taras Levkiv, Ivan Marchuck, Lyubomyr Medvid', Roman Petruck and Zenoviya Flinta.

Notwithstanding that ceramics officially belonged to decorative-domestic art the signs of utility that is household use in its ordinary terminological

Модульний рельєф «Дума». Т. М. Драган. 1970.
Технічний фарфор, кольорові емалі
Module relief **Meditation**. T. M. Dragan. 1970.
Technical porcelain, color enamels.

Декоративний пласт.
Л. Ф. Богинський.

Decorative panel
L. F. Bohynskiy.

combining of "decorative-domestic" in most occurrences has become practically imperceptible. The exhibitory ceramics of easel painting kind has become an ordinary phenomenon at the exhibitions of different classes. The synchronization of local events with similar phenomena was especially typical in Lithuania, Latvia and Estonia. Artists of the mentioned republics easily could find common interests with Ukrainian artists-ceramists in specialized all-Union creative groups which took place time after time in Dzintary (Latvia). Famous ceramists of Moscow, Kyiv and Leningrad joined them there. Together they created compositions for competitive selection of authoritative and important commission with the aim of taking part in the most prestigious international contests of art ceramics in Vallauris (France) and Faenza (Italy).

Gradually and somehow imperceptibly for supervising and ideological authorities of development of culture and art there has been formed a sphere of powerful color-plastic experiments which one could not do that time in easel imitative art in professional ceramics. The ceramists' achievements have become noticeable and really impressed. The rich confirmation of above mentioned are series of exhibitions *Lviv Ceramics* (1961, 1963, 1967, 1972) organized with the initiative of the Department of Art Ceramics of Lviv Institute (the Head of the Department is Yuriy Lashchuck). They have attracted many leading specialists and not only from Ukraine. Let's pay our attention especially at the title of the first their exhibition *From Trypillya to Present Time* and see how attractive and quite actual its title is today. Such a brave and wide look at the ancient and up-to-date traditions gave us a possibility to indicate the "start" positions and basic directions of the development of professional ceramics. On the background of the mentioned exhibition here has been unfolded an active discussion about the peculiarities and positive interplay of professional and folk arts. To specialists' mind there in Lviv has been forming an "independent ceramic school which has general features as with Ukrainian art so with cultures of other countries especially of Hungary, the Czech Republic and Poland." Projecting the situation of that time for the events of nowadays it is quite logical that the most quantity of graduates of Lviv Art School is represented in the greatest subdivision of the unique monographic edition *Decorative Art of Ukraine of the End of the 20th century: 200 Names* the author of which is conferred of the National reward of Ukraine named in T. G. Shevchenko.

Lviv artists' participation in all-Union symposiums Ceramics of USSR which took place in Vilnuse in 1971 and in 1975 became a peculiar turning moment. There they managed on one hand to find a lot of colleagues-upholders with whom they were further keeping up constant mutually advantageous contacts and on the other hand they could draw attention of capital (Moscow) organizational authorities which had a possibility to represent Soviet Art abroad. A famous Kyivan artists Oleksandr Mylovzorov has joined the cohort of Lviv ceramists and all the next years he has contributed a lot of his efforts for developing of professional ceramics in the capital and for according of art endeavours of Ukrainian artists-ceramists.

Ukrainian artists' success became noticeable at international exhibitions. So the first representatives of III-rd international biennale of art ceramics in Vallauris (1972) were Taras Levkiv's works. And then in 1986 the unique and perfectly made was Nellya Fedchun's work *Scythian Babas*, which gained one of the highest awards in Italian Faenza. By the way it is not by chance in the meaning of confirmation of the high authority of Ukrainian ceramics that this year famous Ukrainian ceramists such as Taras Levkiv and Roman Petruck were represented in the nomination of the National Reward of Ukraine named after T. G. Shevchenko.

Another important factor should be noticed. The ceramists' art was actively assisting to appearance and gradual consolidation in Ukrainian art of such specific and "saving" for many artists concept as "decorative effect." From a distant point of view we can surely say that thanks to this concept preserved local identify it allowed, to extend an extremely narrow official range of formal limits, as well as

Козак та молодиця. П. Ф. Мось. 1991. Глина, димлена кераміка. h 25.
Cossack and a Young Woman. P. F. Mos. 1991. Clay, blackfired ceramics. h 25.

unique and individual art expression. Over next years the lines of "decorative effect" found its embodiment both in ceramics and in glass, textile, wood and metal, but also mostly in "imitative" kinds of art which were brightly shown in presenting such artificial concepts as "decorative painting" and "decorative sculpture."

Becoming a consolidate phenomenon and denoting the high level of noticeable achievements Ukrainian professional ceramics today lives through a process of changes. There are two important factors first of all. On one hand, we can see a general closing down of ceramic factories and plants in Ukraine and practical and complete neglect of interests of local producers. An impression appears that nowadays in our country it is better to deal with a foreign enterprise which produces porcelain, faience and other kinds of ceramics.

On the other, it is natural that a whole decorative-applied art and especially ceramics is losing its unique popularity, since it was considerably based on limits which took place in imitative art. Under conditions of a real freedom, a variety of creative approaches, a rapid adaptation of modern art forms of expression the art ceramics gradually is losing its individuality. Artists already are not in need to cover their searches and experiments by the concept of "decorative effect." Suchlike only specialists-ceramists but not that ones who have difficulties with embodiment of their ideas go to work with art ceramics. Also comparatively with sculpture, painting and even graphic art the art ceramics is estimated considerably lower in the present Ukrainian structures of art-business and in art-management. Its unique properties and difference from west analogues are still neither accepted nor properly advertised. Nevertheless, we hope that it is only a question of time, a temporary misunderstanding, syndrome of incapacity to represent our own achievements to the world in a manner they deserve.

by **Orest Holubets**,
Doctor of Art Criticism, Professor
at the Lviv National Academy of Arts

Адам і Ева. І. О. Норець. 2005. Шамот, полива. h 60.
Adam and Eve. I. O. Norets. 2005. Chamotte, glaze. h 60.